FOLKTINGET

Eduskunnan perustuslakivaliokunta

Asia: **HE 13/2025 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle valtion aluehallintouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi**

Viite: **Kirjallinen asiantuntijalausunto perustuslakivaliokunnan 6.5.2025 pidettävään kokoukseen**

Svenska Finlands folkting kiittää saamastaan mahdollisuudesta antaa perustuslakivaliokunnalle hallituksen esitystä koskeva asiantuntijalausunto. Folktinget ottaa kantaa esitykseen lakisääteisen tehtävänsä mukaisesti (laki Svenska Finlands folkting -nimisestä järjestöstä 1331/2003).

Valtion aluehallintouudistus on hyvin kattava kokonaisuus, jonka tarkoituksena on vahvistaa ja yhtenäistää lupa- ja valvontakäytäntöjä alueesta riippumatta sekä tehostaa lupaprosesseja. Uudistuksella perustetaan valtakunnallinen virasto, Lupa- ja valvontavirasto, ja kymmenen elinvoimakeskusta. Uudistus on hyvin merkittävä kielellisten oikeuksien toteutumisen kannalta. Siksi on perusteltua ottaa kantaa erityisesti sellaisiin ehdotuksiin, jotka koskevat suomen- ja ruotsinkielisten henkilöiden oikeutta saada yhdenvertaisia palveluita omalla kielellään.

Kielelliset perusoikeudet ja hallinnollinen jako

Hallintouudistusten kannalta keskeisiä perustuslain säännöksiä ovat 17 §:n 2 momentissa turvattu oikeus omaan kieleen ja 122 §:n 1 momentin mukainen hallinnollinen jako.

Perustuslain 17 §:n 2 momentin mukaan jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa asiassaan omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia, sekä saada toimituskirjansa tällä kielellä turvataan lailla. Julkisen vallan on huolehdittava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan.

Perustuslain 17 § edellyttää kielten muodollisesti yhdenvertaisen kohtelun lisäksi sitä, että suomen- ja ruotsinkielisen väestön tosiallinen yhdenvertaisuus turvataan, muun muassa yhteiskunnan palveluita järjestettäessä.

Perustuslain 122 §:n 1 momentin mukaan hallintoa järjestettäessä tulee pyrkiä yhteensopiviin aluejaotuksiin, joissa turvataan suomen- ja ruotsinkielisen väestön mahdollisuudet saada palveluja omalla kielellään samanlaisten perusteiden mukaan.

Perustuslain esitöissä korostetaan sen tärkeyttä, että perustuslain 17 §:n mukaiset kielelliset perusoikeudet turvataan hallintoa järjestettäessä, ja että suomen- ja ruotsinkieliselle väestölle taataan yhtäläiset mahdollisuudet palvelujen saamiseen omalla kielellään.

Folktinget viittaa siihen, että perustuslakivaliokunta totesi perustuslain 122 §:ää arvioidessaan, että kielelliset olosuhteet voivat merkitä sellaisia erityisiä syitä, joiden vuoksi voidaan poiketa sinänsä yhteensopivista aluejaotuksista (PeVM 10/1998 vp).

Perustuslakivaliokunta on korostanut lausuntokäytännössään sitä, että kielelliset oikeudet on otettava huomioon hallinnollisten uudistusten valmistelussa. Kielellisten vaikutusten kokonaisvaltainen arviointi on välttämätöntä, erityisesti silloin kun hallinnolliset muutokset vaikuttavat kieliryhmien tosiasiallisiin mahdollisuuksiin saada palveluita omalla kielellään. Jos hallinnollisesti toimiva aluejako voidaan määritellä monin eri tavoin, kielellisten oikeuksien toteuttamisvelvollisuus edellyttää, että valitaan se vaihtoehto, joka parhaiten edistää kielellisten perusoikeuksien toteutumista.

Valtioneuvoston oikeuskansleri totesi kielellisiä perusoikeuksia koskeneessa päätöksessään, joka liittyi vuonna 2009 tehtyyn aluehallintouudistukseen, että perusoikeuksien turvaamisvelvollisuus tarkoittaa sitä, että kielellisillä oikeuksilla on erityisasema niiden tekijöiden joukossa, jotka vaikuttavat hallinnollisista jaotteluista tehtäviin päätöksiin. Hallinnolliseen tarkoituksenmukaisuuteen tai taloudellisiin argumentteihin perustuville näkökulmille ei voi antaa yhtä suurta painoarvoa arvioinnissa (30.10.2009, OKV/1370/1/2009).

Seuraavaksi Folktinget kommentoi esitykseen sisältyviä yksittäisiä ehdotuksia.

<u>Lupa- ja valvontavirastoa koskeva lakiehdotus</u>

Esityksessä ehdotetaan perustettavaksi monialainen virasto nimeltään Lupa- ja valvontavirasto, jolla olisi valtakunnallista toimivaltaa, joten se olisi kaksikielinen koko maassa. Uudessa organisaatiossa sekä viraston osastoilla että toimintayksiköillä olisi valtakunnallisia toimintoja, ja siten ne olisivat kaksikielisiä. Virastolla ei olisi säädöstasolla määritettäviä alueellisia rakenteita.

Valtiolla voi olla alueellisia ja paikallisia viranomaisia keskushallintoon kuuluvien yksiköiden lisäksi. Valtionhallinnon toimielinten yleisistä perusteista on säädettävä perustuslain 119 §:n 2 momentin mukaan lailla. Valtion alue- ja paikallishallinnon perusteista säädetään niin ikään lailla. Valtionhallinnon yksiköistä voidaan muutoin säätää asetuksella. Perustuslain 122 §:n 1 momentin mukaan hallintoa järjestettäessä tulee pyrkiä yhteensopiviin aluejaotuksiin, joilla turvataan suomen- ja ruotsinkielisen väestön mahdollisuudet saada palveluja omalla kielellään samanlaisten perusteiden mukaan.

Folktinget viittaa siihen, että perustuslakivaliokunta totesi aiemmasta valtion aluehallintouudistuksesta antamassaan lausunnossa, että on tärkeää tehdä perusteellinen arvio siitä, miten eri ajateltavissa olevilla aluejaotteluilla voidaan turvata suomen- ja ruotsinkielisen väestön tosiasialliset mahdollisuudet saada palveluita omalla kielellään perustuslain vaatimusten mukaisesti (PeVL 21/2009 vp).

Ehdotuksen mukaan Lupa- ja valvontavirastolla ei olisi erillisiä säädöstasolla määritettäviä alueellisia rakenteita eikä siten myöskään alueellista hallintoaluejakoa. Näin ollen ei myöskään ole mahdollista tehdä perustuslain 122 §:n 1 momentin ja perustuslakivaliokunnan lausunnon edellyttämää arviota eri aluejaotuksista. Sen takia Folktingetin mielestä olisi tärkeää, että perustuslakivaliokunta arvioisi perustuslain 119 §:n 2 momentin ja 122 §:n 1 momentin säännösten valossa sitä, että ehdotuksessa ei ole erillisiä alueellisia rakenteita.

Esityksen mukaan alueellinen läsnäolo ja toimintakyky turvattaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueiden pohjalta. Tämän seurauksena Keski-Pohjanmaan maakunta, johon Kokkola kuuluu, kuuluisi Pohjois-Suomen yhteistyöalueeseen. Kaksikielisenä kuntana Kokkolan tulisi kuitenkin mahdollisissa viraston organisoitumiseen liittyvissä alueellisissa jaoissa kuulua sellaiseen alueeseen, joka on kaksikielinen.

Folktinget toteaa, että Keski-Pohjanmaan maakunnalle ja Kokkolalle kaavailtu yhteistyöalue on herättänyt kysymyksiä. Valmistelussa ei ole arvioitu sen kielellisiä ja muita vaikutuksia, että Kokkolan ehdotetaan ainoana kaksikielisenä kuntana kuuluvan Pohjois-Suomen yhteistyöalueeseen. Vaikka yhteistyöalue ei ole sellainen aluejako, joka liittyisi toiminnan organisoitumiseen, Folktinget katsoo, että nämä vaikutukset olisi pitänyt selvittää esityksessä.

Esityksen mukaan Lupa- ja valvontavirasto on kaksikielinen koko maassa. Folktinget toteaa, että on tärkeää, että virasto sisäisessä hallinnossaan edistää kielellisten oikeuksien toteutumista sekä maakuntien välisiä yhteistyörakenteita, esimerkiksi Keski-Pohjanmaan maakunnan ja Pohjanmaan maakunnan välillä.

Folktinget ehdottaa, että perustuslakivaliokunta ottaisi seuraavat seikat huomioon lausunnossaan:

- **että sitä, että Lupa- ja valvontavirastolla ei ehdotuksen mukaan olisi erillisiä säädöstasolla määritettäviä alueellisia rakenteita, tulisi arvioida perustuslain 119 §:n 2 momentin ja 122 §:n 1 momentin säännösten valossa,**
- **että valiokunta edellyttää, että Keski-Pohjanmaan maakunnan ja Kokkolan kuulumista Pohjois-Suomen yhteistyöalueeseen koskevan ehdotuksen kielelliset ja muut vaikutukset arvioidaan. Jos ehdotuksella on kielteisiä vaikutuksia kielellisten oikeuksien toteutumiseen tai kielelliseen palveluun ylipäätään, on välttämätöntä, että yhteistyöaluejakoa harkitaan uudelleen Keski-Pohjanmaan maakunnan osalta.**
- **että Lupa- ja valvontaviraston tulee sisäisessä hallinnossaan edistää kielellisten oikeuksien toteutumista sekä maakuntien välisiä yhteistyörakenteita, esimerkiksi Keski-Pohjanmaan maakunnan ja Pohjanmaan maakunnan välillä.**

4 § Organisaatio

Lakiehdotuksen 4 §:n 5 momentin mukaan Lupa- ja valvontaviraston varhaiskasvatuksen, koulutuksen ja kulttuurin osastolla olisi ruotsinkielinen yksikkö. Yksikön sijoittamisesta Vaasaan ja sen tehtävistä säädetään valtioneuvoston asetusehdotuksen 2 §:ssä, ja yksikön virkojen kielitaitoa koskevista kelpoisuusvaatimuksista säädetään sen 8 §:ssä. Nämä kelpoisuusvaatimukset ovat ruotsin kielen erinomainen suullinen ja kirjallinen taito sekä suomen kielen tyydyttävä suullinen ja kirjallinen taito.

Säännöskohtaisten perustelujen mukaan tarkoituksena on luoda organisatorinen ratkaisu, jossa tietyt opetus- ja kulttuuritoimen toimialan tehtävät organisoitaisiin kielellisin perustein toimialan sisälle omaksi yksikökseen, jotta kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien taso jatkossakin säilyisi nykyisellä tasollaan. Lisäksi tarkoituksena on, että ruotsinkielisen yksikön virkoihin säädettäisiin sellaiset erityiset kielelliset kelpoisuusvaatimukset, jotka vastaavat nykyisiä.

Folktingetin mielestä on hyvin perusteltua, että Lupa- ja valvontaviraston varhaiskasvatuksen, koulutuksen ja kulttuurin osastolla on ruotsinkielinen yksikkö, jonka nimenomaisena tehtävänä on osaston tiettyjen tehtävien hoitaminen kielellisin perustein. On johdonmukaista, että valtioneuvoston asetuksella säädetään yksikön virkojen erityisistä ruotsin ja suomen kielen taitoa koskevista kelpoisuusvaatimuksista. Lisäksi on tärkeää, että ruotsinkielinen yksikkö voi toimia kaikilla kaksikielisillä alueilla riittävän rekrytointipohjan turvaamiseksi, jotta se saisi osaavaa ruotsinkielistä henkilökuntaa.

Ruotsinkielisen yksikön tarkoituksena on kuitenkin ruotsinkielisen väestön palveluiden vahvistaminen kansallisesti, ja siksi on tärkeää, että lailla varmistetaan yksikön riippumaton asema organisaatiossa.

Yksikön kansallisen tehtävän takia Folktinget ehdottaa, että ehdotetun lain 19 §:än kirjattaisiin, että ruotsinkielisen yksikön päällikön nimittää pääjohtajan esityksestä ohjaava ministeriö, samaan tapaan kuin toimintayksiköiden johtajat nimitetään lakiehdotuksen 20 §:n mukaan. Lisäksi Folktinget ehdottaa, että pääjohtaja nimittäisi yksikön henkilöstön samaan tapaan kuin toimintayksiköissäkin, ja että tämä tapahtuisi ruotsinkielisen yksikön päällikön esityksestä, ei osastopäällikön. Tämä turvaisi paremmin yksikön toimintaedellytykset ja kielellisten kelpoisuusvaatimusten noudattamisen.

Folktinget kannattaa ehdotettuja säännöksiä yllä mainituin lakiehdotuksen 19 §:än tehtävin yksikön päällikön ja henkilöstön nimittämistä koskevin lisäyksin.

Lakiehdotuksen 4 §:n 8 momentin mukaan Lupa- ja valvontaviraston päätoimipaikka on Tampereella ja toimipaikka Hämeenlinnassa. Lisäksi virastolla on vähintään yksi toimipaikka kaikilla sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueilla. Virastolla voi olla myös muita työntekopaikkoja. Jos toiminta jaetaan alueellisiin yksiköihin, jaottelun tulee perustua maakuntajakoon. Viraston toimintaa järjestettäessä on huolehdittava kielellisten oikeuksien toteutumisesta.

Folktinget korostaa sen tärkeyttä, että Lupa- ja valvontavirastolla on maamme kaksikielisillä alueilla riittävästi toimipisteitä ja työntekopaikkoja, joissa on ruotsin kieltä osaavaa henkilökuntaa. Toimipisteiden ja työntekopaikkojen sijoittaminen vaikuttaa ruotsinkielisen henkilökunnan rekrytointimahdollisuuksiin, ja sillä on näin ollen paljon merkitystä kielellisten oikeuksien toteuttamismahdollisuuksien kannalta. Jotta ruotsinkieliset palvelut voidaan turvata, viranomaisten toimipisteitä ja työntekopaikkoja tulee sijaita Suomen kaksikielisillä alueilla. Valtion palveluiden saatavuuden ja toimintojen sijoittamisen perusteista annetun lain (728/2021) nojalla päätöksen vaikutukset, myös kielellisten oikeuksien toteutumiseen, on arvioitava ennen kuin päätetään valtiollisten yksiköiden ja toimintojen sijoittamisesta sekä palveluiden saatavuudesta yksiköissä.

Koska virasto on kaksikielinen koko maassa, Folktinget toteaa, että on tärkeää, että myös kansallisella tasolla on riittävä valmius vastata palvelutarpeeseen molemmilla kansalliskielillä.

Folktinget ehdottaa, että perustuslakivaliokunta ottaisi seuraavat seikat huomioon lausunnossaan:

- **että ennen kuin päätetään Lupa- ja valvontaviraston toimipaikkojen ja työntekopaikkojen sijoittamisesta sekä palveluiden saatavuudesta yksiköissä on arvioitava päätöksen kielelliset vaikutukset, ja tämä arvio on otettava huomioon päätöksenteossa valtion palveluiden saatavuuden ja toimintojen sijoittamisen perusteista annetun lain (728/2021) nojalla.**
- **että virastolla tulee olla riittävä valmius vastata toiminnassaan myös kansallisella tasolla palveluiden tarpeeseen molemmilla kansalliskielillä.**

<u>Elinvoimakeskuksia koskeva lakiehdotus</u>

Esityksessä ehdotetaan perustettavaksi 10 elinvoimakeskusta, joista 4 olisi kaksikielisiä: Uudenmaan, Lounais-Suomen, Kaakkois-Suomen ja Pohjanmaan elinvoimakeskukset.

23 § Kielivähemmistön palveluyksikkö

Elinvoimakeskuksia koskevan lakiehdotuksen 23 §:n 1 momentin mukaan elinvoimakeskuksella voisi olla sen toimialaan kuuluvien tehtävien hoitamiseksi erillinen alueen suomen- ja ruotsinkielistä vähemmistöä palveleva yksikkö [...]

Folktinget viittaa perustuslakiin, jonka 6 §:n 2 momentissa tunnustetaan positiivisen erityiskohtelun tarve. Kielilain 6 §:n 2 momentti on säädetty tämän säännöksen perusteella, ja siinä viitataan mahdollisuuteen perustaa viranomaisiin *erityisistä syistä* yksikielisiä yksiköitä tai osastoja, jos se on tarkoituksenmukaista virka-alueen kielivähemmistön tarpeita varten. Esimerkkejä yksikielisistä yksiköistä ja osastoista ovat Opetushallituksen ruotsinkielisen koulutuksen ja varhaiskasvatuksen tehtävien yksikkö ja Kotimaisten kielten keskuksen ruotsin kielen osasto. Lupa- ja valvontaviraston varhaiskasvatuksen, koulutuksen ja kulttuurin osastolle ehdotettava ruotsinkielinen yksikkö on myös esimerkki kielilaissa tarkoitetusta organisatorisesta ratkaisusta.

Lakiehdotuksen 23 §:n säännöskohtaisissa perusteluissa viitataan kielilain (423/2003) 6 §:n 2 momenttiin, jonka mukaan erityisistä syistä voidaan virka-alueen kielivähemmistöä varten perustaa yksikielisiä yksiköitä tai osastoja. Ehdotetun 23 §:n säännöskohtaisten perusteluiden viittausta on kuitenkin laajennettu kielilain säännökseen verrattuna. Säännöskohtaisten perusteluiden mukaan tarkoituksena on, että ”yksikön palveluntarjontaan voisi kuulua myös keskuksen useamman tai kaikkien tehtäväryhmien palveluja”.

Folktinget korostaa, että ehdotetun 23 §:n tarkoituksena ei ole se, että yksikielinen yksikkö olisi poikkeusratkaisu, vaan että se sen sijaan olisi eräs viranomaisten toiminnan organisaatiomalleista. Valtion aiemman aluehallintouudistuksen yhteydessä perustuslakiasiantuntija, professori Kaarlo Tuori totesi Folktingetille antamassaan lausunnossa, että ruotsinkielisen palveluyksikön perustaminen kielivähemmistön tarpeisiin vastaamiseksi johtaisi kielellisen yhdenvertaisuuden kannalta ongelmalliseen segregaatioon,

eikä olisi mitään takeita siitä, että kieliryhmien mahdollisuudet saada palveluja omalla kielellään toteutuisivat yhdenvertaisesti, ja että kieliryhmien välillä saavutettaisiin tosiasiallinen yhdenvertaisuus. Erillisiin ruotsinkielisiin palveluyksiköihin perustuvaa valtion aluehallintouudistusta on sen takia pidettävä ongelmallisena niin perustuslain 17 §:n 2 momentin kuin siihen viittaavan 122 §:n 1 momentinkin kannalta. (24.2.2009)

Myös Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen ylijohtaja Mika Palosaari otti kantaa yksikielistä yksikköä koskevaan ehdotukseen tammikuussa 2024 pitämässään esitelmässä, joka koski kielellisten oikeuksien turvaamista aluehallintouudistuksen yhteydessä. Hän totesi, että jos valmistelussa ilmenee vaihtoehtoisia tapoja järjestää palveluja, perustuslain mukaan pitää valita se vaihtoehto, joka parhaiten edistää kielellisten oikeuksien toteutumista. Hän korosti, että alueen asiakkaiden ja sidosryhmien kokonaistarpeisiin ei voida vastata yksikielisen yksikön avulla eikä se myöskään ole järkevää henkilöstöresurssien kannalta, ja että se olisi hankala toteuttaa käytännössä. Näin ollen toiminnan täytyy olla aidosti kaksikielistä. (Mika Palosaaren esitys Kielellisten oikeuksien turvaaminen aluehallintouudistuksessa 5.1.2024)

Folktinget pyytää perustuslakivaliokuntaa ottamaan nämä kannanotot huomioon lausunnossaan, ja ehdottaa,

- **että elinvoimakeskuksia koskevan <u>lakiehdotuksen 23 §:n 1 momenttia</u> muutetaan siten, että elinvoimakeskuksella voi toimialaansa kuuluvien tehtävien hoitamiseksi <u>erityisestä syystä</u> (lisäys alleviivattuna) olla (~~erillinen~~) alueen suomen- tai ruotsinkielistä [...] vähemmistöä palveleva yksikkö.**

<u>Digitalisaatio ja kielelliset oikeudet</u>

Digitaalisista palveluista tulee hallitusohjelman (2023) mukaan tärkein viestintäkanava julkishallinnon viranomaisten ja kansalaisten välillä. Esityksessä todetaan muun muassa, että digitalisaatiota on tarpeen hyödyntää tehokkaasti.

Folktinget viittaa perustuslakivaliokunnan mietintöön, jonka se antoi hallituksen kertomuksesta kielilain soveltamisesta vuonna 2021, jossa valiokunta totesi, että kielilain velvoitteet on otettava huomioon uusia digitaalisia palveluita ja järjestelmiä luotaessa. Valiokunta pitää tärkeänä, että kielelliset perusoikeudet otetaan huomioon palveluiden kehittämisen alkuvaiheesta alkaen, ja että digitaalisia palveluita kehitetään rinnakkain eri kieliversioina. (PeVM 5/2022 vp)

Kansalliskielistrategiassa asetetaan tavoitteeksi, että digitalisaation tulee tukea kielellisten oikeuksien toteutumista ja palveluiden saatavuutta molemmilla kansalliskielillä. Kansalliskielistrategian mukaan valtiovarainministeriö vastaa sen selvittämisestä, että onko digitaalisia palveluita koskevaa lainsäädäntöä tarpeen uudistaa siten, että siihen sisältyisi kielinäkökulma. (Valtioneuvoston julkaisuja 2021:87)

Valtioneuvosto antoi eduskunnalle Suomen digitaalista kompassia koskevan selonteon vuonna 2022. Selonteon mukaan tärkeä osallisuuden rakentamista digitaalisessa yhteiskunnassa koskeva näkökulma on myös se, että palvelut ovat saatavilla molemmilla kansalliskielillä ja muilla kielillä kansalliskielistrategian periaatteiden mukaisesti (VNS 10/2022 vp).

Åbo Akademin Institutet för samhällsforskning on oikeusministeriön toimeksiannosta tutkinut sitä, miten hyvin kaksikielisten kuntien asukkaat kokevat kielellisten oikeuksiensa toteutuvan muun muassa valtion sähköisissä palveluissa (Kielibarometri 2024, oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita 2025:7). Tutkimustulosten mukaan joka viides ruotsinkielinen katsoi, että valtion sähköiset palvelut eivät toimi hyvin ruotsin kielellä. Julkisten digitaalisten palveluiden ongelmien yleisimmät syyt ovat se, että ruotsinkieliset käännökset ovat puutteellisia, ja se, että ruotsinkieliseen tietoon ohjaavia linkkejä ei aina ole. Tutkimuksesta kävi myös ilmi, että chatbotit toimivat useimmiten vain suomeksi (s. 62–65).

Lisäksi Folktinget toteaa, että myös tulevaisuudessa on ihmisiä, joilla ei ole digiosaamista, tai jotka eivät muutoin voi käyttää digitaalisia palveluita. Se, että jokaisella on oikeus valita, tapahtuuko yhteydenpito viranomaisten kanssa digitaalisten palveluiden vai vaihtoehtoisten palvelu- ja yhteydenpitokanavien kautta, on keskeinen periaate yhdenvertaisuuden kannalta. Viranomaisten tulee tarjota myös vaihtoehtoisia palvelu- ja yhteydenpitokanavia yhdenvertaisesti suomen ja ruotsin kielellä. Viranomaisten toimipaikoissa on myös voitava asioida. Tämä on erityisen tärkeää sellaisten ihmisten kannalta, joilla ei ole mahdollisuutta digitaalisten palvelujen käyttämiseen. Lisäksi Folktinget toteaa, että on olennaisen tärkeää, että sekä suomen- että ruotsinkieliset henkilöt voivat saada digitaalisten palveluiden käyttäjätukea yhdenvertaisesti omalla kielellään.

Folktinget ehdottaa, että perustuslakivaliokunta kirjoittaisi lausuntoonsa,

- **että viranomaisten on huolehdittava siitä, että kielilain velvollisuudet otetaan huomioon uusia digitaalisia palveluita ja järjestelmiä luotaessa ja kehitettäessä, mietintöön PeVM 5/2022 vp viitaten,**
- **että myös vaihtoehtoisia palvelu- ja yhteydenpitokanavia sekä digitaalisten palveluiden käyttäjätukea on tarjottava yhdenvertaisesti suomeksi ja ruotsiksi kielilain ja hyvän hallinnon periaatteiden mukaisesti.**

Viranomaisten kielisuunnittelu

Kielellisten oikeuksien toteuttaminen on eräs valtion aluehallintouudistuksen lähtökohdista. Ne kielilainsäädännön säännökset, jotka ovat relevantteja valtion aluehallinnon uudistamisen kannalta, otetaan ansiokkaasti huomioon esityksessä. Sen lisäksi esityksessä on monipuolinen arvio sen vaikutuksista kielellisiin oikeuksiin.

Folktinget toteaa, että kielilainsäädännön ja sen soveltamisen välillä on kuitenkin usein ristiriitaa. Viranomaisten henkilöstö on tässä avainasemassa, ja ruotsin kielen taitoisen henkilökunnan riittävä saatavuus on edellytyksenä kielellisten oikeuksien toteutumiselle viranomaisten toiminnassa. Kansalliskielistrategian (2021:87) mukaan Suomen hallinnolliset uudistukset ovat kuitenkin johtaneet siihen, että valtion viranomaisten enemmistökieli on suomi, mikä on heikentänyt ruotsin kielen asemaa hallinnossa. Kansalliskielistrategian mukaan ruotsin kielen taitojen heikentyminen hallinnossa voi käytännössä johtaa tilanteisiin, joissa ruotsinkieliset henkilöt joutuvat luopumaan oikeudestaan käyttää omaa äidinkieltään viranomaisissa asioidessaan.

Vuoden 2024 Kielibarometrin mukaan 25 prosenttia kaksikielisten kuntien ruotsinkielisiin enemmistöihin kuuluvista katsoo, että mahdollisuudet saada valtion palvelua heidän omalla äidinkielellään ovat heikentyneet kahden viimeisen vuoden aikana (oikeusministeriön

julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita 2025:7). Folktingetin mukaan tämä johtunee siitä, että viranomaiset eivät aina tiedosta riittävän hyvin kielilain vaatimuksia eivätkä myöskään ryhdy riittäviin toimenpiteisiin ruotsinkielisten palveluiden turvaamiseksi toiminnassaan.

Siksi Folktinget korostaa, että viranomaisten on voitava tarvittaessa avoimista viroista ilmoittaessaan mainita, että viran menestyksellinen hoitaminen edellyttää, että hakijalla on hyvä tai erinomainen ruotsin kielen taito. Jos lisäksi edellytetään hyvää suomen kielen taitoa erinomaisen sijaan, paranevat mahdollisuudet siihen, että ruotsia äidinkielenään puhuvat henkilöt hakevat julkisen hallinnon virkoja. On tärkeää, että hyvää tai erinomaista ruotsin kielen taitoa voidaan pitää painavana meriittinä rekrytointiprosesseissa myös silloin kun se ei kuulu viran muodollisiin kelpoisuusvaatimuksiin.

Julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annetun lain (424/2003) 3 §:n mukaan virkaa täytettäessä ja muuhun palvelussuhteeseen otettaessa on varmistauduttava siitä, että palvelukseen otettavalla on työtehtävien edellyttämä kielitaito. Tämä säännös otetaan huomioon esityksessä. Lakiehdotuksen 3 §:n säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan, että säännös perustuu perustuslain 125 §:än, jonka mukaan virkaan voidaan nimittää vain sellainen henkilö, jolla myös kielitaidon osalta on riittävät edellytykset virkatehtävien asianmukaiseen hoitamiseen.

Esityksen mukaan elinvoimakeskusten toimeenpanovaiheessa pyritään laatimaan yhteinen asiakaspalvelumalli. Mallin on tarkoitus ottaa huomioon palveluiden tarve ja tarjoaminen kaikissa elinvoimakeskusten palveluissa sekä palveluihin liittyvät vaatimukset myös molemmilla kansalliskielillä.

Folktinget kannattaa elinvoimakeskusten kaikkia palveluja koskevaa yhteistä asiakaspalvelumallia koskevia suunnitelmia ja korostaa sen tärkeyttä, että viranomaiset suunnittelevat toimintaansa voidakseen turvata kielelliset oikeudet myös käytännössä. Sen takia Folktinget ehdottaa, että elinvoimakeskukset yhteistä asiakaspalvelumallia suunnitellessaan aloittaisivat suunnitelmallisen kielisuunnittelun ja jatkuvan seurannan sen osalta, miten kielelliset oikeudet toteutuvat. Kielisuunnittelulla Folktinget tarkoittaa sitä, että viranomaisissa tulee olla rakenteita ruotsinkielisten asioiden käsittelyä ja ruotsinkielisten asiakaskontaktien hoitamista varten. Tähän tarvitaan riittäviä taloudellisia resursseja ja henkilöstöresursseja, jotta uudet viranomaiset voisivat tarjota kattavat palvelut sekä suomen että ruotsin kielellä.

Kielisuunnittelun avulla voidaan tehokkaasti ja suunnitelmallisesti hyödyntää henkilöstön kielitaitoa, samalla kun suunnittelu edistää viranomaisten kykyä toteuttaa yksittäisten henkilöiden kielelliset oikeudet. Esimerkiksi verohallinnosta saadut kokemukset osoittavat, että hyvä suunnittelu, myös kielellisessä mielessä, lisää viranomaisten kokonaistehokkuutta ja parantaa niiden tuloksellisuutta. Hyvä esimerkki kielisuunnittelusta on Suomen Kuntaliiton ja Folktingetin laatima julkaisu nimeltä *Kaksikielisten hyvinvointialueiden valmistelun tukiaineisto* (2021), jonka tarkoituksena on edistää kielellisten oikeuksien toteutumista hyvinvointialueilla.

Kielilain (423/2003) 36 §:n mukaan jokaisen viranomaisen on valvottava kielilain toteutumista omalla toimialueellaan. Tämä edellyttää muun muassa sitä, että viranomainen prosessiensa ja ohjaavien asiakirjojensa avulla seuraa suunnitelmallisesti sitä, että kielelliset oikeudet ja

tosiasiallinen yhdenvertaisuus toteutuvat käytännössä, mikä on hyvin tärkeää myös hallintoa uudistettaessa.

Valtionhallinnon tuottavuusohjelma

Esityksen mukaan uudistuksessa on otettava huomioon valtionhallinnon tuottavuusohjelma ja sen mukaiset toimintamenojen sopeutustarpeet. Resurssien vähentymisen kerrotaan olevan riski tehtävien hoidon sekä palvelutason ja palvelujen laadun ylläpidon ja myös uudistuksen tavoitteiden mukaisen parantamisen kannalta.

Professori Kaarlo Tuori on eräässä Folktingetille antamassaan lausunnossa korostanut, että taloudellisia näkökohtia ei voi käyttää perusteluna sille, että tingittäisiin velvoitteista, joiden tarkoituksena on turvata lakisääteiset kielelliset oikeudet (13.2.2013). Lainsäädännön arviointineuvosto on esitysluonnoksesta antamassaan lausunnossa nostanut esiin kysymyksen tuottavuusohjelman säästöjen aiheuttamista riskeistä (13.11.2024).

Folktinget ehdottaa, että perustuslakivaliokunta kirjoittaisi lausuntoonsa,

- **että kielellisten perusoikeuksien toteutuminen tulee ottaa huomioon viranomaisten toiminnan suunnittelussa, ja että kielelliset perusoikeudet tulee toteuttaa osana viranomaisten palveluprosesseja. Tämä edellyttää suunnitelmallista kielisuunnittelua ja sitä, että kielellisten oikeuksien toteutumista käytännössä seurataan jatkuvasti.**
- **että valtionhallinnon tuottavuusohjelma tai muut säästötoimenpiteitä koskevat vaatimukset eivät saa heikentää suomen- ja ruotsinkielisten henkilöiden oikeutta saada yhdenvertaisia palveluita omalla kielellään uusissa viranomaisissa.**

Helsingissä 1.5.2025

SVENSKA FINLANDS FOLKTING

Henrik Wickström
puheenjohtaja

Christina Gestrin
pääsihteeri

Mats Brandt
Folktingetin hallintovaliokunnan
puheenjohtaja

Kristina Beijar
hallintoasioiden asiantuntija